

СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЈА ДЕЦЕ - фактори коју погодују развоју организованог криминалитета -

Резиме

Сексуална експлоатација деце је растући проблем међународне заједнице против кога се можемо борити само путем транснационалне сарадње усмерене на елиминисање понуде и потражње - велика потражња "секс-индустрије" изражене у милијардама долара је створила већу понуду сексуално експлоатисане деце. Више од милион деце сваке године улази у свет трговине сексом. И док се искоришћавање деце у ове сврхе универзално осуђује, мере које се предузимају у борби са њим на међународном нивоу нису успешне. Како истиче аутор, експлоатација деце представља одраз међународне кризе која захтева и превентивне и корективне мере предвиђене Конвенцијом Уједињених нација о правима детета. Што се тиче манипулације деце да уђу у свет проституције, овде треба уложити посебне напоре у предузимању превентивних мера, поготову што већина проститутки почиње са овим активностима још као малолетнице. Едукативне иницијативе на тему проституције и уживање дрога, по речима аутора, могу у значајној мери да помогну да деца у ризичним групама буду мање изложена оваквим принудним ситуацијама.

Кључне речи: *деца, сексуална експлоатација, понуда и тражња, превентивне мере, трговина људима.*

1. Уводна разматрања

"Живела сам у свратишту, јер сам побегла од куће. Нисам јела недељама, али сам узимала хероин и стид. Одлазила сам на утакмице, била са 6-8 мушкараца у току једне ноћи. Пружајући сексуалне услуге, зарађивала сам за дрогу и лекове који су ми били потребни. Не могу овако више да живим. Желим да застим и да се више никад не

*пробудим. Желим да водим нормалан живот, да све буде као пре. Била сам претучена три пута у последње две недеље.*¹

Крајем 2000, само у САД-у је забележена бројка од 600.000 злостављане деце која су увучена у проституцију, док је у Азији тај број знатно већи. У Литванији деца старости 11 година "зарађују" радећи по борделима. Велика потражња мултимиллионске индустрије секса доводи до значајног повећања броја сексуално експлоатисане деце. Према расположивим подацима, сваке године више од милион деце улази у свет проституције. Она која су на овај начин злостављана, увлаче се у тај прљави бизнис лажним обећањима о добром послу у граду, или примамљивим причама о браку, о високим платама у фабрикама, ресторанима, по кућама - за радна места неговатељица, бејбиситерки, службеница, или манекенки... Кад се једном нађу у страниј земљи, ове особе преживљавају екстремно физичко и психичко малтретирање, укључујући силовање, сексуално изабљивање, тортуру, пребијање, изгладњивање, претње смрћу; физичко злостављање варира од претњи, батинања, до дрогирања, чак и убистава. Жртве које преживе често остају обогаљене, унакажене и доживотно емоционално осакаћене. Процењује се да је у последњих тридесетак година, око тридесет милиона жена и деце продато у сврху сексуалне експлоатације. У Америци на годишњем нивоу број жртава са којима се тргује је око 50.000.²

Међународне мреже организованог криминалитета контролишу кругове проституције широм света, али извор ових криминалних радњи су обично сиромашне, ратом разорене и опустошене земље, као и оне у транзицији, одакле се робље продаје у богатије, развијеније земље.³ Учешће организованих криминалаца у овој врсти криминалне делатности је значајно, јер је "секс-индустрија" веома профитабилна.⁴

¹ Шејн је проститутка - дете, и ово је само једна од прича сексуалног искоришћавања деце у мрачном свету проституције. Kreston, S. S., *Prostituted Children: Not an Innocent Image*, 34 Dec. Prosecutor, 2000, стр. 37.

² Hotaling, N., Levitas-Martin, L., *Increased Demand Resulting in the Fourishing Recruited and Trafficking of Woman and Girls: Related Child Sexual Abuse and Violence Against Women*, 13 Hastings Women's L. J, 2002, стр. 118, 119.

³ Као што смо већ напоменули, већина деце жртава сексуалног искоришћавања су из земаља у развоју. Само у Индонезији секс-индустрија генерише између 1,2 - 3,3, милијарди долара годишње. Све је дозвољено у правцу максимизирања профита - користе се методе силе; као што су отмице и физичко насиље, све, само да се одржи адекватна понуда деце - проститутки. Резултати опсежне студије о третману проститутки у Јужној Африци, Тајланду, Турској, САД-у и Замбији, су показали: на 81% проститутки примењено је психичко насиље, 73% било је физички угрожено, док је у 68% случајева употребљено и оружје. Цит. према Baloš, B., *The Wrong Way to Equality: Privileging Consent in the Trafficking of Women for Sexual Exploitation*, Harv. Women's Ly, 27/2004, стр. 137, 138.

⁴ Ацех је једна од области у Индонезији која је најтеже била погођена цунамијем и она је близу познате транзитне руте банди које се баве трговином деце и тинејџера, и њиховим слањем ван граница Индонезије. Деце која "су одсечена" од својих породица, чине

Иако је злостављање деце у сексуалне сврхе карактеристично већином за земље у развоју ("земље дестинације"), САД и друге западне земље на одлучујући начин доприносе развоју овог типа криминалитета ("секс-туристи", или "потрошачи"). Ради илустрације: особе које су током 1980-тих, и 1990-тих ухапшене због сексуалног искоришћавања деце у овом делу света, били су Американци (24%), Немци (16%), Британци (13%) и Аустралијанци (13%). У остварењу постављеног циља - максимизирања профита - иде се толико далеко да се "секс - туризам" у овим земљама рекламира путем специјалних брошура у којима се нуде "all - inclusive" пакети са широком лезезом услуга ... У одређивању смисла и суштине означеног феномена, фокус је на разумевању специфичног односа између ове две велике групе земаља - све се одвија као у некаквом зачараном кругу. Наиме, само проналажење клијената за секс-туризам, представља важну организовану криминалну делатност, којом поменуте земље убризгавају новац у економије сиромашних земаља.⁵ Тиме оне стварају потражњу за оним што сиромашне земље "сматрају својим императивом - оне то морају да обезбеде". Стога су неке западне земље из којих, у већој мери, потиче ова клијентела, покушале да реше означени проблем, управо, доношењем закона којим би свако "путовање у иностранство у намери сексуалног односа са децом", било предвиђено као кривично дело. Међутим, на терену практичне примене, показало се да се ове законске одредбе доследно не примењују, односно да се то чини по принципу "од случаја до случаја", па су као такве неефикасан инструмент контроле туристичких агенција које се баве таквом врстом туризма.

"посебно" рањиву групу за напад организованих злочинаца. Деда чија је кућа уништена цунамијем, покушао је да прода своје две унуче, узраста од седам и девет година. Такође, представници УНИЦЕФ-а су трагом текстуалних порука са мобилних телефона открили мрежу криминалаца, коју су представљајући се као родитељи, или њихови помоћни радници, кроз незаконито усвајање у иностранству трговали децом - жртвама сексуалне експлоатације. УНИЦЕФ је објавио "пет кључних корака" за заштиту угрожене деце од експлоатације. Први корак је да сва расељена деца морају да буду регистрована... Други корак је да се одмах обезбеди и спроведе сигурна нега над децом која су остала сама... Треће, лоцирање рођака регистроване деце, што треба да помогне уједињењу расељених породица. Четврто, власти, као што су полиција и други треба да буду упозорени на опасност од сексуалне експлоатације деце, тако да ови треба да заштите децу без пратње. Најзад, УНИЦЕФ је предложио националне мере - као што је издавање привремене забране, за децу млађу од шеснаест година да напусте ову област, обезбеђујући тако да овим буду заштићени док се не региструју и пронађу породице.

⁵ Према извештају Међународне организације рада, секс-туризам на Филипинима чини 14% бруто друштвеног производа. Иста ситуација је и у Индонезији, Малезији и Тајланду. Цит. према Schwab, K., *The Sexual Exploitation of Children: Suppressing the Global Demand and Domestic Options for Regulating Prostitution*, <https://www.copyright.com/ccc/basicSearch.do?&operation=go&searchType=o&lastSearch=simple&all=on&titleorStdNo=1069-4455> приступљено 20. 02. 2013.

Савремени концепт борбе против означене врсте криминалне делатности мора да се базира на усвајању и доследној примени закона са циљем елиминисања индустрије "секс - туризма" и појединаца који желе да се обогате од сексуалног искоришћавања деце. Невладине организације које се залажу за права деце, могу у значајној мери да помогну у анализирању и проналажењу одговарајућих решења у борби са њим - и то, првенствено, усмеравањем пажње јавности на сексуалну експлоатацију деце, и развијањем свести о проблему "секс-туризма".

2. Актуелност проблематике

Конвенција УН о правима детета (ступила на снагу 1990) је "први правно обавезујући међународни документ који штити децу од сексуалне експлоатације" (чл. 19, 34, 38, 39). Имплементација Конвенције захтева од држава потписница да прате и извештавају (Комитет известиоца) о активностима које се односе на сексуалну експлоатацију деце. Преко мониторинга ситуације и извештавања о актуелном стању у том правцу постиже се максимално испуњавање обавеза од стране држава уговорница Конвенције. Међутим, један од проблема везаних за реализацију обавеза преузетих овом Конвенцијом је и чињеница (на коју је указала Велика Британија и о њој информисала УН у Консултационом документу), да је врло тешко добити потпунију слику у вези са овом проблематиком, јер се проституција не одвија транспарентно, на улицама и трговима, већ на тајним местима које је тешко уочити и пажљиво надгледати, тј. пратити. Зато је иницијатива ефективног мониторинга оваквих тешких и трагичних ситуација експлоатисања деце у сексуалне сврхе од посебног значаја за њихову заштиту.

Како је сексуална експлоатација деце један од проблема са којим се и међународна заједница непрекидно суочава, тако све више добија на важности питање превентивног деловања и спровођење одговарајућих корективних мера, у том правцу. Невладине организације овде имају кључну улогу. Једна таква организација, под називом "Зауставимо проституцију деце у Азији", пружа на међународном нивоу најбољу могућу едукацију, чији је циљ, управо превенција дечије проституције, али истовремено она ради и на иницијативи за доношење закона усмерених на заустављање тржишта дечије проституције. Неке друге, пак раде на откривању криминалних организација које се баве прикривеном проституцијом деце. Трећа група ових се фокусира на жртве и медицинске третмане и програме здравствене едукације која треба да постану саставни део плана усклађености сваке земље."⁶

⁶ У чл. 39 "Деца - жртве - механизми за опоравак", Конвенција предвиђа да државе потписнице морају предузети мере које подстичу физички и психолошки опоравак и друштвену реинтеграцију детета жртве. Прати се сваки облик занемаривања,

У нашем разматрању феномена експлоатације деце у сексуалне сврхе, пажњу привлачи пример Велике Британије која својим концептом за глобално сузбијање трговине децом снажно хвата кључне димензије ове врсте криминалног поступања. Реаговање Велике Британије на трговину децом је први пут дефинисано у документу *White Paper*, под називом "**Сигурне границе, безбедне зоне**". Овај комплексни, мултиоперативни приступ је обухватио законодавство, полицију, заштиту жртава и превентивне акције у међународном контексту. Легислатива се састоји од закона о држављанству, имиграцији и азилу из 2002, и Закона о сексуалним преступима из 2003. Први закон је довео до допуне Закона о кривичном поступку 2002, који је укључио и трговину деце и одраслих, и унутар и изван британских граница. Ови закони су омогућили влади Велике Британије да се избори са трговином деце и одраслих и на националном и на међународном нивоу. Кооперативне снаге омогућавају полицији и имиграционим службама да здружено раде на елиминисању трговине људима. Тако је 2003, једна таква иницијатива, под називом "*Refleks*", довела до 67 хапшења и 28 осуђујућих пресуда за овакву врсту кривичних дела.⁷

За разумевање ове изузетно опасне, комплексне и веома интригантне појаве, као и за ефикасну борбу против ње, важно је анализирати контекст из кога она изниче. Ова као да се на међународном и националном нивоу већ много деценија није изменила. Занимљив је податак да је само у САД-у - 80% проститутки почело да се бави овим "занимањем" пре него што је напунило 18 година, док је у Великој Британији тај број ограничен на - 50-70% случајева. Како огромна већина њих почиње са проституисањем "као дете", неопходно је да се детаљно испитају фактори ризика за угрожену децу, као и превентивна решења како би се избегле последице.⁸ У јулу 2004. године Министарство унутрашњих послова Велике Британије је донело већ поменути документ - *Consultation paper* (саветодавног карактера), који је за решење овог озбиљног проблема понудио низ "захвата" која се тичу, пре свега: превенције оних особа које рано почињу да се баве проституцијом, заштитом оних који су већ ангажовани у овој врсти "бизниса", и извођењу

искоришћавања или злостављања - да ли су методе опоравка биле успешне, какви су резултати остварени у постављеним циљевима. Када је реч о кршењу људских права, деци злостављаној кроз проституцију треба обезбедити приступ програмима којима ће њихов психолошки и медицински опоравак од експлоатације дати најбоље могуће резултате (чл. 39. Конвенције). Виктимизираној деци кроз ове програме (без обзира на њихове финансијске могућности да плате услуге), богатије земље би као део међународних напора) могле да обезбеде средства за образовање и саветовање, као и да помогну у смањењу трошкова услуга.

⁷ UK Home Office, *Paying the Price: a Consultation paper of Prostitution*, 2004, http://www.homeoffice.gov.uk/doc3/paying_the_price.pdf, приступљено 17. 11. 2017.

⁸ <https://www.copyright.com/cc/basicSearch.do?&operation=go&searchType=0&lastSearch=simple&on&titleOrStdNo=1069-4455>, приступљено 17.11.2018.

пред лице правде оних који тргују децом у сврху сексуалног искоришћавања тј. њиховим санкционисањем. Документ дефинише проституцију као "размену сексуалних услуга за неки облик накнаде - обично новца или дроге". Сама проституција није илегална, али све друге активности повезане са њом представљају кривично дело (на пример, проналажење и врбовање детета у сврху сексуалне експлоатације ...). Према неким проценама, у Великој Британији се, чак 80 000 особа бави проституцијом. Ова бројка обухвата и 5000 младих, због чега је акценат у означеном документу и стављен на - спречавање злостављања деце као жртава сексуалне експлоатације. У том смислу, пажња је усмерена на развијање стратегије откривања и кажњавања оних који трговином децом снабдевају "секс - индустрију"... Веома је важно обухватити сваку активност која представља навођење на проституцију, подвођење, присиљавање на проституцију, сексуално злостављање, њихово физичко и психичко малтретирање, продају и трговину децом у циљу сексуалне експлоатације и сл.⁹ У даљој анализи поменутог документа *David Blunkett*, државни секретар у Министарству унутрашњих послова Велике Британије истиче да овај треба да представља полазну тачку, тј. платформу за усвајање једне реалне и јединствене стратегије у борби против тог вида проституције, против штетних последица које она производи за појединца и друштво.¹⁰ Рецимо, документ има за циљ да се бави одређеним, кључним проблемима дечије проституције, подразумевајући, при том, ширење полно преносивих болести, економски утицај насиља, стигматизацијом оних који се проституишу, злостављањем деце у проституцији, трговином људима у сврху сексуалне експлоатације.¹¹

Consultation paper сугерише да је "преживљавање", тј. "опстанак", кључни мотив за особе које се баве проституцијом. У идеји разумевања и препознавања одлучујућих фактора ризика који децу чине рањивом и увлаче их у проституцију, заједничко у већини случајева је да су у детињству били злостављани, уз укључено силовање и насиље у породици. Већина њих су бескућници, код свих је забележена проблематична употреба дрога и сиромаштво. Такође, већина је са криминалним досијеима. Иако се проституцијом баве мушкарци и жене, истраживања о мушкој проституцији су оскудна. Злоупотреба дрога и алкохола су значајни фактори за улазак у свет проституције - лечење је кључни "излазни фактор" из овог извитопереног света. Образовање и одвикавање од дроге програмима рехабилитације може да помогне овим лицима високог ризика да нађу алтернативне опције за излазак из проституције.

Насиље у породици, чак и када дете није директна жртва таквог насиља повећава његову осетљивост. Због своје рањивости, деца изложена насиљу у

⁹ Исто.

¹⁰ Исто.

¹¹ Исто.

породици ће бити у већој мери заступљена у проституцији. Стога овај документ "признаје" да је борба против насиља у породици од посебног значаја као вид превентивног деловања у погледу деце која су малтретирана и злостављана од стране макроа. Образовање је, такође, од битног значаја у превенцији, јер, како једно истраживање показује - 75% деце злостављане кроз проституцију није ишло у школу.¹² Програми усмерени на повећање похађања наставе, не само да би помогли у спречавању деце да уђу у проституцију, већ би помогли да смањи ризик за вршење и других кривичних дела. Бегунци су такође подложни манипулацији. Недавна студија је показала да ће - 67% одбеглих од куће радије остати са странцем и страдати, 25% њих ће "спавати" уз изражене грубости, простаклуке и малтретирање, и 21% њих ће бити физички и сексуално злостављано.¹³

У условима злостављања и изолације, применом софистицираних метода присиле и манипулације, за макрое, оваква деца постају лак плен. Верује се да "очигледан недостатак животних избора" наводи на проституцију и подстиче злоупотребу дрога. Предатори користе ову зависност, односно они користе дрогу да би се деца бавила проституцијом и да би се развила зависност за уживањем дрога. Зачарани круг - када постану зависне, ове младе особе постају лако контролисане од стране макроа.¹⁴

Организовање овог облика проституције представља једну од важних криминалних активности организованог криминалитета, којим се, како смо већ нагласили, остварују велики профити. Сама та делатност се, по правилу, врши у комбинацији са кривичним делом трговине људима, али и заснивањем ропског односа.¹⁵

Овим смо дотакли још једну важну претпоставку за разумевање односног питања, најпре прецизирањем најважнијих, одлучујућих разлога који се у битном рефлектују на крајње негативне резултате у међународној кривичноправној сарадњи у борби са њом. Проблем на који овде указујемо биће посматран из једног ширег угла - постојања "органске везе" између сексуалне експлоатације деце и трговине људима као једним од најважнијих генератора те врсте организованог криминалитета у наше време.

¹² Todres, J., *Prosecuting Sex Tour Operations in U.S. Courts in an Effort to Reduce the Sexual Exploitation of Children Globally*; B.U. Pub. Int.L.J. No 9/1999, стр. 25.

¹³ Rees, G., *Working with Runaways: Learning from Practice*, 2001.

¹⁴ Према *Consultation Paper* "10 % мушкараца и 43% жена из програма одвикавања од алкохола су изјавили да су се проституисали за новац и дрогу". National Center on Addiction and Substance Abuse at Columbia University, *Dangerous Liaisons: Substance Abuse and Sex*, 1999, http://www.casacolumbia.org/pdshopprov/files/Dangerous_Liaisons_12_7_99-pdf).

¹⁵ Игњатовић, Ђ., Шкулић, М., *Организовани криминалитет*, Београд, 2010, стр. 215.

3. Мрежа организованог злочина

Типичне жртве трговине људима су “жене и младе девојке које су сиромашне, незапослене, необразоване и које су жртве акутне незапослености, дискриминације и недостатка економских могућности у својим земљама. Амерички Стејт департмент процењује да 80% транснационалних жртава трговине чине жене и девојке, од којих је 50% малолетно. Према подацима ЦИА-е, 75% транснационалних жртава трговине људима заврши као сексуално робље.¹⁶

Иако се често занемарују као жртве, мушкарци чине 2% жртава трговине људима у циљу сексуалног искоришћавања. Стејт Департмент сматра да је овај проценат знатно већи, али да се због друштвене неприхватљивости дечака као сексуалних жртава, овакви случајеви не пријављују.¹⁷

Просечни узраст жртава је све млађи. “Док су жртве некад биле махом 20-тогодишњакиње, сада се 13-тогодишње девојчице све чешће срећу. Све већа потражња за “агресивним и опасним сексом” подстиче “трговце” да регрутују све млађе девојчице, јер су оне мање склоне да протестују. Ове жртве су изложене и другим ризицима, укључујући HIV/AIDS и друге смртоносне болести.¹⁸

Трговину људима врше “међународна криминална удружења, ...породичне операције са породичним везама у страним земљама, ...бизниси у приватним рукама са контракторима и агентима ... површна познанства...”. У Европској унији већина криминалних организација које се баве трговином људима испуњавају критеријуме које их дефинишу као организовани криминалитет. У Извештају америчког Конгреса се закључује да “трговину људима све чешће врше добро организована, софистицирана криминална предузећа”, као и да је то “најбрже растући извор профита за организације организованог криминалитета.”¹⁹

Међународно тржиште трговине женама и децом у циљу проституције је, последњих тридесетак година, више него живо. Трговина људима је, после трговине дрогом и оружјем, трећа по реду најпрофитабилнија организована криминална делатност. Управо, према расположивим подацима, неке криминалне организације се у овом пословању пребацују са трговине дрогом на трговину људима, јер је ризик мањи, а зарада већа. Интерпол је проценио да профит од трговине људима достиже цифру од 19 милијарди долара на годишњем нивоу. Међународна организација рада процењује да је годишњи

¹⁶ Trafficking in Persons Report June 2005, <http://www.state.gov/documents/organization/47255.pdf>

¹⁷ Исто.

¹⁸ Landesman, P., *нав. чланак*, стр. 35-36.

¹⁹ Trafficking Victims Protection Act of 2000, 22 U.S.C. § 7101(b)(11)(2008).

профит 217.8 милијарди долара, или 23 000 долара по жртви.²⁰ У којој мери се крше људска права зависи од набавке жртава трговине људима из земаља порекла и од њихове потражње у сврху сексуалне експлоатације у земљама дестинације.²¹

Међународна организација рада (*ILO*) је направила студију са емпиријском анализом транснационалне трговине људи у сврху сексуалне експлоатације и закључила да је потражња за жртвама “већа у оним земљама које су отвореније за процесе глобализације и које имају већу стопу криминалитета у области проституције, као и да долази до веће “понуде и испоруке” жртава из земаља у којима је незапосленост међу женама већа. Такође, амерички Конгрес је закључио да је “лош положај жена у многим земљама света допринео цветању индустрије као што је трговина људима”. При том, високи нивои корупције у земљама порекла олакшавају “трговцима” да регрутују већи број жртава.” Из перспективе потражње, подаци из ове студије подржавају закључак да су “економске и финансијске реформе, подизање баријера у трговинским односима, у смислу укидања многих закона, оставили доста простора за илегалну трговину сваке врсте, па и људима, омогућавајући већу флексибилност “трговцима” у извођењу њихових операција и остваривању профита. Треба нагласити да од квалитета граничне контроле у многоме зависи потражња за жртвама трговине људима.²²

Према мишљењу Антонија Косте (*Antonio Maria Costa*), извршног директора Сектора за борбу против наркотика и криминалитета Уједињених нација, доступна средства транспорта и глобална средства електронске комуникације су, такође, фактори који повољно утичу на ову врсту криминалитета. “Све ово олакшава глобалну трговину и услуге, па и трговину људима. Жртве трговине су, пре свега, људска бића којима се тргује као

²⁰ Трговином људима се само у Европи годишње стиче приход од тринаест милијарди долара, од чега око седам милијарди долара од проституције жртава трговине људима. На глобалном нивоу, сексуалном експлоатацијом жртава трговине људима остварује се профит од око шездесет милијарди евра годишње. То је 400% више него пре десет година, те у финансијском смислу представља изједначење са трговином наркотицима. Процењује се да се у Србији око 1200 особа одаје проституцији, а да приходи од проституције износе близу четрдесет милиона евра годишње. Цит. према: Бошковић, Г., Мијалковић, С., *Међународна сарадња у одузимању прихода стечених организованим криминалом*, Страни правни живот, бр. 1/2009, стр. 192.

²¹ Цит. према: <https://www.copyright.com/ccc/basicSearch.do?&operation=go&searchType=o&lastsearch=simple/all=on&titleOrStdNo=074-1759>, приступљено 15.11.2018.

²² Исто.

обичном робом која се купује и продаје у оквиру секс-индустрије у земљама крајње дестинације.”²³

Да би се искоренила трговина људима потребно је да државе, као и међународне организације и недржавна тела блиско сарађују како би се ухватили у коштац са факторима понуде и потражње који омогућавају одрживост тј. функционисање тржишта које се бави трговином људима у сврхе проституције. Државе морају да посвете посебну пажњу овим факторима у оквиру контроле својих граница и домаће легислативе. Шта више, државе могу, како смо већ више пута нагласисли до сада, да искористе своју легислативу и укључе и недржавне актере у борбу против трговине људима у сврху проституције.

4. Стање на националном нивоу

За наше разматрање које смо, у једном свеукупном приступу, учинили са намером да извучемо занимљиве и апликативне закључке који могу допринети ефикаснијем сузбијању и контроли овог особеног друштвеног зла, "пошли" смо од истраживања Виктимолошког друштва Србије из кога се види да је Србија земља транзита трговине људима, али и земља регрутовања, привременог или крајњег одредишта жена и девојчица које се продају у сврху сексуалне експлоатације.²⁴ Жртве, већином из источноевропских, сиромашних земаља - Молдавије, Румуније, Украјине и Бугарске завршавају у земљама западне Европе, на Косову, у Босни и Албанији. Ромска деца се, такође, пребацују у западну Европу за просјачење и крађу. И кинески држављани се транзитирају преко Србије у земље западне Европе.

На почетку треба истаћи да Влада Републике Србије није у потпуности испунила минималне захтеве за елиминисање трговине људима, али чини значајне напоре у том правцу, и ипак бележи одговарајући напредак на том плану.

Како је, већ више пута примећено, наша земља је са циљем реализације ефикасне политике супротстављања трговине људима и заштите жртава, предузела низ активности.

На терену конкретног поступања у том правцу, а са разлосима од којих сваки има специфичну тежину и значење, овде ћемо поменути неколико

²³ Strohecker, K., *Soaring Human Trafficking Demands Gout Crackdown* - UN, Reuters Africa, Feb. 12, 2008. at 27, види: http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking/PDF_Conv_197_Trafficking_E.pdf, приступљено 15.11.2018.

²⁴ Добијеним на основу истраживања које је спроведено 2003. године, од стране Виктимолошког друштва Србије, а објављеном 2004. године. Реч је о својеврсном истраживачком захвату који нам је први пут понудио најкомплетнији увид у распрострањеност, структуру и карактеристике трговине људима, али и начин функционисања расположивих механизма за њено сузбијање и превенцију. Топић, С. Цит. према Николић-Ристановић, В., *Трговина људима у Србији*, Београд, 2004, стр. 115-118.

покушаја да се до постављених циљева и дође. Наиме, децембра 2000. године у Палерму је усвојена Конвенција УН за борбу против транснационалног организованог криминалитета са допунским протоколом (2003). Бивша СРЈ је потписала и потврдила ову Конвенцију и њене допуњујуће протоколе - Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом и Протокол против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом,²⁵ 22. јула 2001. године, (а која је од стране Републике Србије као сукцесора бивше СРЈ Влада и ратификовала). Треба рећи да се овај документ УН снажно рефлектовао на успостављање нових правних и институционалних оквира на проблем трговине људима у нашој земљи.

Такође, од посебног је значаја и Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима (2005), а коју је Државна заједница СЦГ потписала 16. маја 2005. године, у Варшави, а Република Србија потврдила 18. марта 2009. године.²⁶

Глобални план акција на међународном нивоу указао је на низ циљева које би требало уградити у национално законодавство. И управо, током последњих година учињени су значајни помаци у отклањању недостатака из ранијег законодавства и даљем јачању кривичноправне заштите. У том контексту, скрећемо пажњу да је прва инкриминација трговине људима из чл. 111в ранијег КЗ РС уведена 2003. године, Законом о изменама и допунама Кривичног закона Србије, усвојеним априла 2003.²⁷

Иначе, пажњу привлачи чињеница да на законодавном плану у циљу сузбијања овог вида криминалитета у нашој земљи, за разлику од неких других, не постоји посебан закон о трговини људима, већ се конкретне норме за постизање постављених циљева могу наћи у: Кривичном законнику,²⁸ Законнику о кривичном поступку,²⁹ Закону о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела,³⁰ Закону о прекршајима,³¹ Закону о странцима³² и Закону о заштити државне границе³³.

²⁵ "Сл. лист СРЈ" - Међународни уговори, бр. 6/2001

²⁶ "Сл. гласник РС", бр. 19/09

²⁷ "Сл. гласник РС", бр. 39/03

²⁸ Кривични законик, ("Сл. гласник РС", бр. 85/05, 88/05 - исправка, 107/05 - исправка, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19)

²⁹ Законик о кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19).

³⁰ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела ("Сл. гласник РС", бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 60/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 - др. закон, 45/2005, 61/2001, 72/2009, 72/2011, 101/2011 и 32/2013).

³¹ Закон о прекршајима ("Сл. гласник РС", бр. 65/2013 и 13/2016).

³² Закон о странцима ("Сл. гласник РС", бр. 24 од 26. марта 2018, 31 од 29. априла 2019).

Услед одсуства сагласности са дефиницијом из Протокола за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, првенствено у области заштите малолетних лица, као и због "терминолошке збрке и конфузије" у погледу унутрашњег садржаја ове одредбе, што је имало за последицу истовремено санкционисање, како актера у трговини људима, тако и оних у кријумчарења људи, ова одредба је замењена нормативним решењима из Кривичног законика 2005. године.³⁴

Стварањем нове концепције о кажњавању за трговину људима формулисаним инкриминацијама: кривично дело трговине људима (чл. 388. КЗ) и трговини децом ради усвојења (чл. 389. КЗ) - глава XXXIV "Кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом", као и "недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи" чл. 350. у оквиру главе XXXI новог КЗ, домен кривичноправне заштите од ове врсте активности, добија потпуно другачији облик и суштину.³⁵

Исто тако, у складу са напред преузетим обавезама, током последњих година су учињени значајни помаци - најпре у погледу успостављања и развијања националних механизма супротстављања трговини људима. Од формирања Националног тима за борбу против трговине људима, Републичког тима за борбу против трговине људима, Савета за борбу против трговине људима и др.

У том смислу, Влада Републике Србије је 2006. године, усвојила Стратегију борбе против трговине људима³⁶ којим су утврђени стратешки циљеви, мере и активности свих оних који на било који начин учествују у борби против трговине људима (11 стратешких циљева). Такође, од значаја је и усвајање акционог плана који омогућава имплементацију Стратегије (и на који се чекало скоро три године). Тако је 30. априла 2009. године Влада Републике Србије усвојила Закључак о усвајању Националног плана акције за борбу против трговине људима за период од 2009. до 2011. године. Исте те године (2009) усвојена је и Стратегија супротстављања илегалним миграцијама у Републици Србији за период 2009 - 2011. године.³⁷ На овом месту важно је приметити и да су у претходних пар година предузете бројне активности у правцу едукације стручњака о овом веома сложеном и компликованом проблему, обухватањем великог броја полицајаца, тужилаца, судија, социјалних, просветних и здравствених радника, новинара... Али од посебног значаја, овде пажњу привлачи чињеница да је Влада Републике

³³ Закон о заштити државне границе ("Сл. гласник РС", бр. 97/2008 и 20/2015)

³⁴ Симеуновић - Патић, Б., цит. према Николић - Ристановић, В., *Трговина мушкарцима у Србији*, Београд, 2009, стр. 153.

³⁵ Исто.

³⁶ Стратегија борбе против трговине људима у Републици Србији, "Сл. гласник РС", бр. 111/06.

³⁷ Вид. о томе опширније Николић - Ристановић, В., *Трговина мушкарцима...*, стр. 153-158.

Србије 2017. године, усвојила Стратегију превенције и сузбијања трговине људима, посебно женама и децом и заштите жртава 2017-2022.³⁸

Напори међународне заједнице који се односе на овај проблем имају одређени ефекат у спречавању и борби против трговине људима, једино уколико се реализују и на националном нивоу. Овај посебни паралелизам, односно ангажовање адекватних структура за борбу против означеног вида организованог криминалитета у свим земљама и њихово ангажовање у међународним напорима у овој области, приоритет је у процесу будућег поступања. Да поновимо, не без разлога: глобални проблеми захтевају глобална решења. Ипак, чини се да је најзначајнији проблем и даље проблем правне регулативе, односно захтев да се она побољша и прилагоди актуелним посебним обележјима овог изузетно опасног феномена који се у нашој стварности потврђује у свој својој комплексности (прерушен у "хиљаде" изнијансираних облика који непрекидно измичу супериорношћу у свом испољавању и компромитовањем скоро свих метода и средстава у борби са њим).

5. Закључак

Ради се овде о изузетно опасној појави која није нова али данас изазива посебну пажњу и то, не само због тога што је у сталном и динамичном успону, већ и због тога што захваљујући добро организованим међународним криминалним мрежама, у софистициранијем паковању, показује све жешће своје право лице. Управо, уз густо разапету организациону мрежу, са припадајућом инфраструктуром на светској сцени, готово је сувишно упозоравати како се овај тип организованог криминалитета дубоко инфилтрирао у сваку пору нашег животног система, демонстрирајући колико може бити малиган и деструктиван. Међународна реакција на проблеме супротстављања сексуалној експлоатацији деце, представља једини адекватан одговор на чињеницу да је ова врста организованог злочина глобални феномен који у нашој стварности непрекидно измиче у све савршенијим варијантама свог испољавања. У сваком случају, напори међународне заједнице који се односе на трговину децом и њихово искоришћавање у сврху проституције могу имати одређени ефекат једино уколико се реализују и на националном нивоу (инкорпорација међународних стандарда на оперативном и стратешком нивоу у национални ниво законодавства борбе против тог вида организованог криминалитета).

³⁸ "Сл. гласник РС", бр. 77/2017.

*Dragana Petrović, Ph.D., Ph.D., Scientific Associate,
Institute of Comparative Law, University of Belgrade*

SEXUAL EXPLOITATION OF CHILDREN - factors that favor the development of organized crime -

Summary

Organized crime is by its nature and in its essence a dynamic category. It has been spreading its power by geometric progression, dispersing its force worldwide. It easily changes its frame and profile, that is its physiognomy, but never its destructing essence.

Since the organized crime is mostly carried out for profit, the profit gained in this way reflects perpetuity – once started, it can never be stopped. Money laundering is the another product of such illegal activities and it generates the annual turnover of billions of dollars.

There are a lot of other statistics which clearly show the power of organized crime. But they also point to the importance of the international community to cope with these illegal activities. Since it is obvious that organized crime does not recognize borders between countries, it is of vital importance that governments all of the world recognize this problem as an imperative, unite their forces in fighting the organized crime and share the best practices in this field.

Key words: *children, sexual exploitation, supply and demand, preventive measures, trafficking in human beings.*